

Prensa i poder a la Catalunya contemporània: els Godó i la fundació de *La Vanguardia*

Pol Dalmau*

L'any 2006 va celebrar-se el 125è aniversari de la fundació *La Vanguardia*. L'efemèride va propiciar l'oportunitat per recordar els lligams que tan estretament i durant tants anys han unit aquest diari amb Barcelona i el conjunt de Catalunya. Es tracta, tot i que potser no cal dir-ho, del diari líder en vendes avui dia, així com d'una de les capçaleres més antigues que encara segueixen en actiu, no sols d'Espanya sinó també d'Europa. Tanmateix, la significació històrica de *La Vanguardia* no es limita a una qüestió de vendes o d'antiguitat, sinó que abraça també una forta dimensió simbòlica. Es tracta, per dir-ho ras i curt, d'una autèntica institució a casa nostra. Poques capçaleres han influït d'una manera tan àmplia i tan profunda en el desenvolupament d'un país. Agustí Calvet (àlies «Gaziel») evocaria el fort arrelament que el diari havia assolit entre un ampli espectre de la societat catalana: «Cada dia, amb la sortida del sol penetrava igualment a les sagristies que a les lògies maçòniques, als convents de clausura que a les cases de prostitució; el llegien de bona hora ensem el financer i l'anarquista, el ciutadà i el pagès, en el cor de Barcelona i en el llogarret més perdut del Pirineu, des de la ratlla de França fins als aiguamolls de l'Ebre».¹ Al mateix temps, *La Vanguardia* pot considerar-se un producte genuí del país on es publica. O per dir-ho d'una altra manera, la premsa no només contribueix a modelar l'opinió pública, sinó que en bona mesura també és un reflex de les aspiracions i caràcter de la mateixa societat.

L'estret lligam que tradicionalment ha unit *La Vanguardia* i Catalunya contrasta, tanmateix, amb l'escàs coneixement que tenim sobre la història d'aquest diari. Si comparem el seu cas amb el d'altres rotatius europeus que també han gaudit d'una trajectòria dilatada, com ara *The Times* (Regne Unit), *Le Figaro* (França) o *Il Corriere della Sera* (Itàlia) —per esmentar-ne només alguns exemples— els orígens i trajectòria de *La Vanguardia* encara són desconeguts en gran mesura. L'any 2006, amb motiu de l'aniversari de la fundació del diari, Josep Maria Huertas constataria com: «En un país normal, un diari de la importància de *La Vanguardia*, amb 125 anys de vida, tindria tot un seguit d'estudis fets i de llibres publicats sobre la seva història. De moment no n'hi ha cap, tot i que diuen que n'hi haurà».² Quins són els motius, caldria llavors preguntar-nos, que hi ha darrere el gran desconeixement que encara envolta el que continua sent

* Investigador postdoctoral, Leibniz Institute of European History (Alemanya)

1. GAZIEL, *Una història de «La Vanguardia», 1884-1936*, París, Edicions Catalanes de París, 1971, p. 72.

2. Josep Maria HUERTAS, *Una història de «La Vanguardia»*, Barcelona, Angle Editorial, 2006, p. 9.

el rotatiu més venut a casa nostra? Aquesta és la pregunta que va formular-se aquell any 2006 l'expert en comunicació Daniel Jones, i va oferir dues hipòtesis per explicar-la.³ La primera tindria a veure amb els criteris que tradicionalment han guiat la recerca en història del periodisme a Catalunya. En paraules del mateix Jones, bona part de la recerca s'ha dut a terme des d'una perspectiva «nacionalista i etnocèntrica», que ha portat a privilegiar l'estudi de diaris escrits en català, en detriment dels altres en castellà. Un exemple seria el fet que disposem de diversos estudis dedicats a *La Veu de Catalunya*, un diari d'indubtable valor simbòlic, però amb un historial de vendes més aviat modest, i, en canvi, només coneixem els trets més bàsics de diaris tan populars com *Las Noticias*, *El Noticiero Universal* o *El Diluvio*, tots escrits en castellà. La segona hipòtesi de Daniel Jones té a veure amb les dificultats que els historiadors s'han trobat per accedir al material necessari per estudiar els orígens de *La Vanguardia*. La llarga ombra que aquest diari continua projectant avui dia sobre la societat catalana, així com el fet que la seva propietat s'hagi mantingut en mans d'una sola família (els Godó, actualment en la quarta generació, i amb la cinquena a punt per prendre'n el relleu) pot haver impedit tenir accés a les fonts necessàries.

Malgrat el seu valor indiscutible, caldria matisar fins a cert punt les observacions fetes per Daniel Jones i Josep Maria Huertas. En realitat, comptem ja amb diverses obres que han permès il·luminar alguns vessants de la història del diari. Disposem, per posar-ne només alguns exemples, d'investigacions sobre l'etapa de la Guerra Civil i la Transició,⁴ d'estudis detallats que tracten diverses etapes del diari i que han estat redactats per periodistes de «la casa» (Pere Voltes i Josep Maria Casasús), i, fins i tot, d'una biografia autoritzada pels actuals propietaris, publicada l'any 2006 per Vis Molina.⁵ Però, així i tot, i sense desmerèixer cap dels treballs mencionats, els orígens i trajectòria de *La Vanguardia* encara són, en gran mesura, desconeguts.⁶ Dit d'una altra manera, la pregunta que Gaziel va confessar que van fer-li dotzenes de vegades durant la seva etapa de corresponçal per Europa, i que ell se sentia incapaç de respondre («La vanguardia, de què?») continua sent de plena actualitat. Quins són, doncs, els orígens d'un diari que va aparèixer amb un títol de ressonàncies esquerranoses, fins i tot revolucionàries, però que en realitat va tenir sempre un tarannà conservador i liberal? Per què va ser batejat amb un títol políticament tan compromès com aquest? Qui hi havia realment darrere la seva fundació?

El propòsit d'aquest text és respondre a totes aquestes preguntes i aclarir els orígens nebulosos que encara envolten la fundació de *La Vanguardia*. Per fer-ho,

3. Daniel E. JONES, *Llibre sobre els Godó i «La Vanguardia»*, Talaia, 2006, núm. 18, p. 225-229.

4. Rafael ARACIL, Andreu MAYAYO, Antoni SEGURA (eds.), *Diari d'una postguerra. «La Vanguardia Española» (1939-1946)*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2010; Francesc VILANOVA, *La guerra particular de Gaziel i el comte de Godó (1940-1945)*, Barcelona, Ploion, 2004; Anna NOGUÉ, Carlos BARRERA, *«La Vanguardia». Del franquismo a la democracia*, Madrid, Fragua, 2006.

5. Vis MOLINA, *Los Godó. Los últimos 125 años de Barcelona*, Madrid, Martínez Roca, 2005; Pere VOLTES BOU, «Vida y obra de Don Ramón Godó, primer conde de Godó» [memòria de llicenciatura], Barcelona Universitat Autònoma de Barcelona, 1980; «Historia de *La Vanguardia*» [manuscrit inèdit]; Josep Maria CASASÚS GURI, «Nueva historia de *La Vanguardia* (1881-2006)» [manuscrit inèdit], 2006.

6. En paraules de Josep Maria Huertas: «Fóra bo, em penso, que alguns estudiants de les moltes facultats de periodisme que hi ha s'interessessin, ara que hi ha aquest primer llibre, a estudiar tal o qual aspecte de la llarga història d'un diari que certament és una institució, més enllà del fet que cada dia surt al carrer.» J. Maria Huertas, *op. cit.*, p. 10.

ens centrarem en dos comerciants d'Igualada, anomenats Carlos (1834-1897) i Bartomeu (1837-1895) Godó Pié, que mai no van sentir cap inclinació professional pel periodisme, però que l'any 1881 van decidir fundar un «diariet» per tal de promoure els seus interessos en el món de la política i dels negocis. És a partir de la trajectòria vital d'aquests dos igualadins que explicarem com un diari que va ser fundat amb unes característiques modestíssimes i un marcat caràcter polític acabaria convertint-se, amb el pas dels anys, en el màxim referent del periodisme modern a Catalunya.

L'origen igualadí dels Godó

Les arrels de la família Godó es troben a la localitat catalana d'Igualada, com a mínim des del 20 de gener de 1716. Va ser en aquesta data que un jove anomenat Oleguer Godó, procedent de la localitat veïna d'Esparreguera, va emigrar a Igualada per treballar com a paraire, expressió amb què es designaven en aquella època tots els procediments dirigits a preparar la llana per ser filada. En aquells moments, Igualada era la destinació d'un degoteig constant d'immigrants que hi arribaven atrets per la prosperitat de la indústria llanera local. Al llarg del segle següent, la població es convertiria en un dels millors exponents de la industrialització catalana basada en el tèxtil. Els Godó en serien protagonistes directes: el pare dels futurs fundadors de *La Vanguardia*, Ramon Godó Llucià (1801-1862), era un fabricant d'indianes i teixits de cotó que havia heretat un dels tallers més antics de la ciutat, fundat el 1808, i que tenia instal·lat en el mateix edifici on vivia amb la seva família, a la Rambla Nova, número 10, d'Igualada. Va ser en aquesta mateixa casa on van néixer els germans Carlos i Bartomeu Godó, el 1834 i el 1839. Segons el cens municipal del 1849, residien en aquella casa amb vuit familiars més: el seu pare, del qual acabem de parlar, Ramon Godó Llucià (48 anys), i la seva dona, Rita Pié Perramon (48); tres germans més grans, anomenats Josep (18), Anton (21) i Ramon (24); la dona d'aquest darrer, Bonaventura Llucià Grifell (19) i el seu fill acabat de néixer, i també un oncle solter anomenat Magí Godó Llucià (35).⁷ Així, doncs, un total de deu persones, pertanyents a tres generacions diferents de la mateixa família, vivien sota el mateix sostre.

Això no obstant, l'existència de forts vincles familiars no implicava que tots els membres gaudissin d'un mateix estatus, ja que a la Catalunya del segle XIX la família era una unitat social que estava fortament jerarquitzada. La màxima expressió d'aquest fenomen era —com és prou conegut— la transmissió de la propietat d'acord amb el principi de primogenitura, una pràctica sorgida a l'edat mitjana i segons la qual el fill més gran (l'hereu) era designat com el futur destinatari de tots els béns familiars. Els germans i germanes de menor edat (anomenats *cabalers* o *fadristerns*), en canvi, tan sols rebien la llegítima, que solia equivaler a una quarta part del total, dividit en parts iguals. El principal propòsit d'aquesta forma d'organització era evitar la dispersió del patrimoni familiar, i

7. Arxiu Municipal d'Igualada (AMI), Padró municipal d'habitants, núm. 2.070.

s'institucionalitzava de diferents maneres. L'elecció del nom n'era una. Així, no és pas casualitat que el fill més gran de cal Godó es digués Ramon, com el seu pare, ja que era un atribut que el distingia públicament com el futur hereu de la família. Les diferències entre germans, però, no s'acabaven aquí. Tenim constància, per exemple, que el jove Ramon solia esmorzar xocolata, preparada amb tota cura per la seva mare Rita, mentre que els seus germans no gaudien del mateix luxe. Una altra mostra del tracte desigual que els fills rebien és el fet que al primogènit se li permetia viure a la casa familiar amb la seva esposa, Bonaventura, i el seu fill, mentre que els altres descendents familiars s'enfrontaven a un futur més incert.

En efecte, el cas d'en Carlos i d'en Bartomeu és un exemple més d'aquells fadrísters catalans que van veure's empesos a forjar-se un esdevenidor lluny de casa. El seu primer destí va ser el País Basc: l'any 1856 tots dos apareixen com a residents en un pis de Bilbao, situat al carrer Ronda, número 47.⁸ El moment en què van decidir marxar fa pensar que hi va haver altres motius, a més dels condicionaments estrictament familiars, i que tenien a veure amb la crisi econòmica que afectava Igualada. Si a l'inici del segle aquesta vila havia estat un dels millors exponents de la precoç industrialització catalana, a partir del 1840 passaria a simbolitzar l'altra cara de la moneda. L'historiador Vicens Vives s'hi referiria com un clar exponent d'aquelles poblacions que van veure truncada la seva prosperitat com a conseqüència de la incapacitat per adaptar-se a la mecanització de la indústria tèxtil.⁹ La manca de cabals fluvials suficients i les males connexions terrestres de la capital de l'Anoia van dificultar enormement l'establiment de màquines de vapor, així com també la importació de carbó des de la costa. A curt termini, les dificultats per introduir les noves fonts energètiques provocarien un brusc i traumàtic procés de desindustrialització, amb profundes repercussions socials i demogràfiques.¹⁰ Incapaços d'enfilarse al tren de les innovacions tècniques, els fabricants igualadins van optar per continuar filant manualment amb berguedanes (una tecnologia desfasada per a l'època) i per la contractació, a gran escala, de nens i dones per reduir les despeses laborals.¹¹ De fet, els salaris a la indústria tèxtil igualadina van reduir-se fins a un 25% només entre el 1868 i el 1881, i les jornades laborals s'allargaven fins a les tretze i setze hores diàries. Els treballadors, tanmateix, amb prou feines aconseguien pagar el lloguer i alimentar-se, amb una dieta extremadament precària.¹² No és d'estranyar, doncs, que molts d'ells optessin per emigrar a altres poblacions catalanes que s'havien adaptat millor als canvis experimentats per la indústria, com ara Manresa i Mataró, mentre Igualada patia un degoteig demogràfic constant. En només tres anys (1857-1860) va perdre tres mil habitants (per a una població que llavors comptava amb 14.000 habitants, el trasbals era enorme!) i no seria fins

8. Arxiu Municipal de Bilbao (AMB), c. 259, llig. 1, i c. 254, llig. 5.

9. Jaume VICENS VIVES i Montserrat LLORENS, *Industrials i Polítics (segle XIX)*, Barcelona, El Observador de la Actualidad, Col·lecció Història de Catalunya. Biografies catalanes, vol. 11, p. 17-18.

10. Joan SERRA i CONSTANSÓ, *Mig segle de vida igualadina*, Igualada, Ateneu Igualadí, 1978, p. 35-40; Josep Maria TORRAS i RIBÉ, «Trajectòria d'un procés d'industrialització frustrat (Contribució a l'estudi de la relació entre infraestructura econòmica i transformacions industrials)», *Miscellanea Aqualatensia*, núm. 2 (1974), p. 153-197.

11. Àngels SOLÀ, «Filar amb berguedanes. Mite i realitat d'una màquina de filar cotó», *La indústria tèxtil. Actes de les V Jornades d'Arqueologia Industrial de Catalunya*, Barcelona, Marcombo, 2002.

12. Jorge Pablo MARTÍNEZ DE PRESNO, *Moviments socials a Igualada al segle XIX: anys 1854-1890*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 18.

setanta anys després, durant l'època de la Guerra Civil (1936-1939), que recuperaria un altre cop el mateix nombre d'habitants.

La profunda crisi que va sacsejar la indústria igualadina portaria les seves elits a buscar desesperadament una connexió ferroviària amb Barcelona, com a únic remei capaç de capgirar la decadència de l'economia local. L'obtenció d'aquesta infraestructura, però, tardaria molt a arribar i s'aniria perllongant en el temps, i, de fet, no esdevindria una realitat fins a l'any 1893¹³. Com veurem més endavant, va ser a la consecució d'aquesta meta, tan important per redreçar el camí de l'economia igualadina, que els germans Carlos i Bartomeu dedicarien esforços enormes des del seu escó al Congrés de Diputats, a Madrid, així com des de les pàgines de *La Vanguardia*. Allò que ens interessa, en aquest punt, és remarcar la importància que el món local tindria en la vida de tots dos germans, i la funció que la premsa tindria com a instrument d'influència política.

A curt termini, els germans Carlos i Bartomeu Godó van formar part d'aquella onada d'emigrants igualadins que, fugint de la crisi tèxtil de mitjan segle XIX, van decidir provar fortuna en altres localitats. L'any 1864 ja havien establert una nova companyia a Bilbao anomenada Godó Hermanos, dedicada a la importació de teixits, i més tard van obrir-hi també una botiga coneguda com Ciudad Condal, als baixos del mateix edifici on vivien, i per la qual pagaven 16 rals de velló al quadrimestre en concepte de lloguer.¹⁴ El nom de la seva botiga evidencia fins a quin punt el negoci que els dos germans tenien al País Basc consistia en la comercialització de teixits del Principat, per bé que no exclusivament.¹⁵ Tots aquests indicis fan pensar que els Godó eren un exemple típic de la «diàspora mercantil catalana», denominació amb la qual es coneixen aquelles petites comunitats de comerciants catalans que, des del segle XVIII, van escampar-se per tota la geografia espanyola a la recerca de nous mercats. Malgrat tractar-se d'un fenomen que els historiadors han estudiat àmpliament, el cas dels Godó presenta una singularitat important, i és el fet que van emigrar a una zona molt poc transitada tradicionalment pels comerciants catalans. De fet, es calcula que entre el 1825 i el 1932 només 382 catalans van instal·lar-se al País Basc, quantitat que equival al 0,08% de la població total.¹⁶

Aquesta dada pot ajudar a entendre per què els germans Godó no van seguir les pràctiques endogàmiques típiques de la diàspora mercantil catalana, i van casar-se amb dones basques; tan sols una vegada van tenir una esposa d'ascendència catalana. Bartomeu, per exemple, va contraure matrimoni fins a tres vegades: en primer lloc, amb Felipa Belaunzarán, el 7 de novembre de 1860,¹⁷

13. Miquel TÉRMENS i GRAELLS, «El ferrocarril a Igualada: la lluita pel progrés (1852-1893)», *Miscelánea Aqualatensis*, núm. 3 (1983), p. 215-245.

14. Arxiu Municipal de Bilbao, secció segona, caixa 479, lligall 1.

15. «Ronda, 25 y 27, Godó Hermanos. —Almacén al por mayor de géneros nacionales y extranjeros en tejidos de seda, lana, hilo, algodón, tapicerías, alfombras y pañolería. Casa de comisión de compra y venta y transportes. —Géneros de punto. Sres. Godó hermanos.», dins: LUIS MARTY CABALLERO, *Anuario General del Comercio, de la industria y de las profesiones*, Madrid, Imprenta Oficinas del Anuario, 1863, p. 46.

16. Manuel GONZÁLEZ PORTILLA i Karmele ZARRAGA SANGRONIZ, «Catalanes en el País Vasco 1821-1935», dins: M. T. PÉREZ, A. SEGURA i LL. FERRER (eds.), *Els catalans a Espanya, 1760-1914*, Barcelona, Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 1996, p. 135-138. Assumpta MUSET i PONS, *Catalunya i el mercat espanyol al segle XVIII. Els traguers i els negociants de Calaf i Copons*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

17. És incorrecte, per tant, l'afirmació de Vis Molina que el primer matrimoni de Bartomeu havia estat amb Amalia de Belaunzarán. V. MOLINA, *Los Godó. Los últimos 125 años de Barcelona*, op. cit., p. 28.

amb qui va tenir tres filles: Amalia, Florinda i Matilde. En segones núpcies, amb Dolors Brunet Cucurull, nascuda a l'Havana, però filla de Josep Brunet, membre d'una família d'origen català (de Copons) que havia emigrat a Guipúscoa cap al 1750. Els Brunet vivien a Guipúscoa i estaven especialitzats en «la traída de mercaderías catalanas y en la importación de coloniales de las antiguas posesiones españolas en América [...]».¹⁸ Finalment, el 1872 va casar-se en terceres núpcies, a l'edat de 33 anys, amb Gloria de Eguía de Muruaga (1842-1908), que era nascuda a Bilbao i que llavors tenia 30 anys.¹⁹

Carlos Godó Pié també va casar-se amb una noia basca, anomenada Antonia Lallana Azpe (1836-1924), el 30 de juny de 1860, a la basílica de Santiago Mayor.²⁰ Antonia era originària de Vitòria, d'on havia emigrat amb la seva família dos anys abans. Es tractava d'una dona de caràcter fort, que deixaria una notable empremta a cal Godó. Segons el testimoni de l'actual propietari de *La Vanguardia*, sembla que va ser la influència d'ella la que va portar el seu marit i els futurs descendents a adoptar el castellà com a llengua habitual, costum que mantindrien un cop la família es va traslladar definitivament a Barcelona.²¹ A més a més, a la mort del seu marit Carlos, l'any 1897, i durant un breu període de temps, Antonia va ser la propietària de *La Vanguardia* i va prendre decisions tan importants com la renovació del contracte del cèlebre director Modesto Sánchez Ortiz.²² També és coneguda la forta influència que Antonia va exercir sobre el seu fill Ramon Godó Lallana, primer comte de Godó. Segons deixaria escrit Gaziel, «a la seva mare, Ramon Godó li portà una estimació sincera, potser l'única que sentí en aquest món», fins al punt que *La Vanguardia* deixaria de publicar notícies de temàtica taurina només pel disgust que a ella li provocaven, malgrat tractar-se d'una pràctica tan popular a l'Espanya de l'època.²³

L'entrada en política durant el sexenni democràtic (1868-1874)

A partir del 1864 tenim constància que Bartomeu s'havia instal·lat a Barcelona. Tot sembla indicar que formava part d'una estratègia comercial acordada amb el seu germà Carlos: mentre aquest darrer s'ocupava del negoci al País Basc, ell es feia càrrec d'una nova branca de negoci que havien obert a la Ciutat Comtal. Per a aquesta feina rebia un salari de 12.000 rals de l'època, a més d'una comissió del 2% sobre els beneficis. En aquells moments el negoci de tots dos germans

18. Sobre la família Brunet, vegeu Carlos LARRINAGA RODRÍGUEZ, «Los comerciantes banqueros y la industrialización guipuzcoana a mediados del siglo XIX», *Historia Contemporánea*, núm. 27 (2003), p. 838 en endavant.

19. Arxiu Històric Eclesiàstic de Biscaia (AHEB), matrimoni de Bartolomé Godó i Mª Gloria de Eguía, 0664/001-00, p. 144-145.

20. AHEB, Registre de matrimonis, p. 250. Les dates que Pere Voltes (1862) i Vis Molina (1857) donen per a aquest matrimoni són incorrectes.

21. «Familia Godó, empresarios del textil de Igualada, ¿cuándo perdieron el idioma como lengua familiar? Quizás con el bisabuelo Carlos, que se casó con una vasca con gran personalidad, y cambió el idioma.» Entrevista de Pilar Rahola a Javier Godó, «El ADN de *La Vanguardia* es catalán», *La Vanguardia*, 1 de maig de 2011.

22. Pere VOLTES BOU, «Historia de *La Vanguardia*» [manuscrit no publicat], Barcelona, capítol 10, p. 63.

23. Agustí CALVET, *Història de «La Vanguardia» (1881-1936) i nou articles sobre periodisme*, Barcelona, Empúries, 1994 (1a edició, 1976), p. 42. Sobre la popularitat dels espectacles taurins, vegeu: Adrian SHUBERT, *Death and Money in the Afternoon: A History of the Spanish Bullfight*, Nova York, Oxford, Oxford University Press, 1999.

semblava anar vent en popa: el 1864 Godó Hermanos va declarar un benefici total de 329.400 rals.²⁴

A més de gestionar els negocis tèxtils, la nova etapa de Bartomeu a Barcelona marcaria també la seva entrada al món de la política. Ho faria en el context del Sexenni Democràtic, nom amb què es coneix el període revolucionari iniciat amb la Revolució de Setembre del 1868 i que va portar Isabel II a l'exili. Malgrat que les forces que van promoure'l defensaven projectes polítics molt diversos, totes tenien en comú la voluntat de posar fi al monopoli del poder del Partit Moderat i la instauració d'un nou règim progressista, de manera que acabaria donant lloc a una de les legislacions més avançades de l'època. Dos trets que van caracteritzar el nou règim polític van ser l'enorme entusiasme que va generar entre les classes populars, així com l'obertura de les institucions a noves formacions polítiques; així, es calcula que el 75% del nou personal polític a l'Ajuntament de Barcelona no havia ocupat mai un càrrec electe.²⁵ El cas de Bartomeu Godó n'és un clar exemple. La seva militància va transcórrer a les files del Partit Constitucional, formació creada el febrer del 1872 i que tenia com a aspiració la defensa dels principis continguts en la Constitució del 1869: monarquia constitucional com a base de la sobirania, sufragi universal masculí i garantia de les llibertats bàsiques individuals, llibertat d'assemblea, premsa i jurats populars. Al mateix temps, però, els constitucionals desconfiaven de la participació de les classes populars, que tant els demòcrates com els republicans buscaven promoure, i també creien que la llibertat era inseparable de l'ordre. Per tots aquests motius, pot considerar-se un dels partits més conservadors en un règim marcadament progressista com va ser el Sexenni.

Va ser en defensa d'aquest partit que Bartomeu va ocupar els seus primers càrrecs públics, primer com a regidor i tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Barcelona i després com a diputat provincial, entre el 1870 i el 1874. Segons el retrat que en faria un testimoni de l'època: «Políticamente el Sr. Godó militó constantemente en el partido liberal. De arraigadas convicciones, y carácter independiente, nunca rindió vasallaje sino á los dictados de su recta conciencia, [...] y en todas partes reveló tanta actitud como entereza de carácter».²⁶ A més de la defensa de les seves conviccions polítiques, l'interès de Bartomeu per exercir de diputat provincial també tenia una motivació pràctica, lligada als interessos de la seva família i a la crisi econòmica que afectava Igualada. Durant el Sexenni, les diputacions van assumir un ampli ventall de noves competències, com infraestructures, caritat i educació. Els arxius de la Diputació de Barcelona revelen, en aquest sentit, que Bartomeu va optar sempre per formar part de la comissió d'infraestructures. Així, per exemple, tenim constància que el setembre del 1874 va integrar una comissió que va viatjar a Madrid amb l'encàrrec de resoldre diferents assumptes de la província, entre els quals, l'aprovació de diferents projectes de carreteres entre Igualada i poblacions de la costa. Aquest interès no era pas casualitat: com hem vist abans, un dels motius de l'ensulsiada industrial que patia Igualada era la falta de connexions terrestres. Així, doncs,

24. Arxiu Històric Foral de Biscaia, Arxiu del Corregiment, llig. 2108, núm. 7.

25. Marició JANUÉ, *Els polítics en temps de revolució. La vida política a Barcelona durant el Sexenni Revolucionari*, Vic, Eumo, 2002.

26. J. ROCA I ROCA, «*La Vanguardia*», 28 de gener de 1894, p. 2.

el cas de Bartomeu és representatiu d'aquelles elits locals que van entrar a la política com una manera de defensar els seus interessos privats, dins d'un estat de forta matriu centralista.

La carrera de Bartomeu, però, va veure's truncada de sobte el 1874, amb la instauració de la Restauració borbònica. Seguint l'empremta de la reacció conservadora que va produir-se a tot Europa després de la Comuna de París, també a Espanya va haver-hi un canvi de règim simbolitzat en el retorn de la dinastia dels Borbons. La instauració d'aquest nou règim polític no tan sols va representar un important retrocés legislatiu i democràtic, sinó que també va tenir un impacte directe en les elits que ocupaven els càrrecs oficials. De la nit al dia, el Partit Constitucional va passar d'estar al govern a trobar-se marginat per un nou règim polític que aspirava a fer un punt i a part amb les polítiques avançades del Sexenni. En aquesta situació d'ostracisme, els constitucionals van dividir-se sobre com calia reaccionar: una branca del partit, liderada per Sagasta, era partidària d'acceptar el nou *statu quo*, mentre que l'altra s'oposava frontalment a participar-hi. Un exemple d'aquesta darrera tendència seria Víctor Balaguer, situat a l'ala esquerra del partit i que veia l'acceptació de la nova situació com una traïció als principis del Sexenni.

En aquest escenari d'incertesa en què es trobaven immersos els constitucionals, Bartomeu Godó va optar per presentar-se a les eleccions. Aquesta decisió implicava desobeir les consignes oficials del seu partit, que finalment s'havia decantat per abstenir-se de participar en la vida política del nou règim. Els motius que van portar-lo a prendre aquesta decisió semblen haver estat de tipus pràctic: boicotejar el nou règim polític era una decisió congruent amb els principis ideològics dels constitucionals, però també implicava autoexcloure's dels càrrecs públics i dels beneficis que se'n derivaven. I això, per a un comercial tèxtil com Bartomeu, que tenia interessos econòmics arreu d'Espanya i que també havia començat a exportar a les colònies espanyoles de Cuba i Puerto Rico, era un luxe del qual no podia prescindir, sobretot si volia fer arribar la seva veu a Madrid.

Aquesta determinació, però, va topar ràpidament amb les directrius del partit: tan bon punt va presentar-se a les eleccions, Bartomeu va rebre cartes tant de Sagasta (líder dels constitucionals en l'àmbit estatal), com de Balaguer (líder dels constitucionals catalans), comminant-lo a desistir. Un membre del partit descriuria la situació amb els termes següents:

[...] Veré si ha recabado algo de Godó, que lo dudo, pues yo le hablé ya hace unos días, y me manifestó que ya lo había dicho, que quería ir á la lucha. [...] No hay que pensar ya en otra situación, porque Godó ha soltado demasiadas prendas y ha tomado la cosa con demasiado empeño, adelantando mucho los trabajos para que pueda retirarse. Esta es la verdad, debiendo añadir que á Godó se le presenta bien el distrito.²⁷

Quan aquest testimoni parlava de «soltar prenda» es referia, òbviament, al repartiment de suborns entre els votants d'Igualada per tal de guanyar les eleccions.

27. Biblioteca Museu Víctor Balaguer (BMVB), epistolari Víctor Balaguer (1842-1876), carta núm. 7500909.

Arribats en aquest punt, convé obrir un parèntesi per fer una constatació que va més enllà de la cronologia tractada en aquest article: la carrera política dels Godó, que comprendria el període entre el 1881 i el 1914, va basar-se en l'ús sistemàtic de pràctiques fraudulentres per guanyar les eleccions, conegudes en aquella època com a *caciquisme*. Per mitjà d'una àmplia xarxa de partidaris i del suport del Govern central, la nissaga dels Godó va manipular una elecció rere l'altra fins a convertir la ciutat d'Igualada en un feu polític inexpugnable. L'objectiu no era altre que fer-se amb tots els càrrecs possibles per tal de promoure els seus interessos davant les diferents instàncies de govern. El predomini polític de la família arribaria fins a tal punt que els seus membres van copar tots els càrrecs oficials (diputat provincial i diputat al Congrés) del districte d'Igualada durant més de vint anys, i més d'una vegada van arribar a guanyar els comicis amb el 99 % dels vots, sempre per mitjà de pràctiques corruptes. En aquesta empresa familiar van participar-hi tant la branca que va emigrar a Barcelona (la de Bartomeu i Carlos, i també el seu successor, Ramón Godó Lallana, primer comte de Godó, 1864-1931), com la branca que va romandre a Igualada, liderada per Joan Godó Lluçà (1851-1935), àlies «el Morrut». Un element clau en la consecució d'aquesta carrera política fulgurant va ser, precisament, la fundació de *La Vanguardia*; per comprendre l'evolució futura de la família convé, doncs, que tanquem el parèntesi i ens tornem a centrar en el cas de Bartomeu.

Malgrat la seva ferma voluntat de presentar-se a les eleccions del 1876, aquestes van resultar ser una dura lliçó. Contràriament al que Bartomeu s'esperava, el repartiment de suborns entre l'electorat va resultar ser insuficient quan el Govern de Cánovas del Castillo va decidir intervenir directament en els comicis. Les mateixes pràctiques clientelars que ell havia utilitzat (consistents a «soltar prenda», com hem vist abans) van ser utilitzades pel Govern en contra de Godó. La Restauració havia reestructurat el funcionament de les xarxes de cacics heretades del Sexenni, i en aquest nou escenari Bartomeu ja no podia comptar amb el suport de Madrid. La darrera evidència d'aquesta nova situació desfavorable es produiria quatre anys després, el 1880, quan una altra vegada Bartomeu va decidir presentar-se a les eleccions, un cop més pel seu compte, i va tornar a fracassar. Segons algunes fonts, fins i tot va sondejar altres partits sobre la possibilitat de presentar-se pel districte de Manresa, «sin reparar en el color político a que pertenecen; esto es, a sagastinos, carlistas y demócratas».²⁸

De tot plegat se'n poden treure dues conclusions: la primera, és el dubte sobre el suposat compromís que Godó va demostrar cap als principis del Partit Constitucional. Que ignorés les consignes de Sagasta i Balaguer per presentar-se a les eleccions, i que fins i tot hagués pensat de fer-ho per un altre partit, fan creure que es tracta d'un exemple clàssic del funcionament dels partits de notables, en què sovint prevalien els aspectes personals per damunt dels ideològics. La segona conclusió és que, en un estat centralitzat com la Restauració, on les principals decisions polítiques es prenen des de Madrid seguint criteris clientelars, rebutjar el sistema implicava també perdre l'accés a les prebendes i el tracte de favor del Govern. En aquesta situació, fundar un diari va ser un mecanis-

28. *La Montaña*, 19 de desembre de 1880.

me alternatiu que els Godó van dissenyar per fer arribar la seva veu a Madrid, en un moment en què tenien vedat l'accés als càrrecs públics.

AÑO I. MARTES 1.º DE FEBRERO DE 1881. NÚM. 1.

LA VANGUARDIA.

DIARIO POLITICO Y DE AVISOS Y NOTICIAS
ÓRGANO DEL PARTIDO CONSTITUCIONAL DE LA PROVINCIA.

REDACCION Y ADMINISTRACION: calle de las Eurs, núm. 8 y 10, (entre la Plaza Real y la calle de Raurich.)

PRECIOS DE SUSCRICION: En Barcelona, un mes, 6 rs.—Fuera, un trimestre, 20 rs.—Ultramar: 40 rs.—Extranjero: 60 rs.—ANUNCIOS Y REMITIDOS, a precios convencionales.

AFECCIONES METEOROLÓGICAS dadas por el óptico alemán D. ALBERTO BURCKHART

Del.	Horas.	Termómetro		Barom. Aneroi	Higro. Saus	Vientos.		Atm.ª y obs. notables.	Sol.		Luna.	
		Reau.	Centig.			Flojo	Rec.		Sal.	Pone.	Sal.	Pone.
30	10 n.	7°	8°7	750	79	NO		Serenó.	7°42	5°16	9°2	7°42
31	7 m.	8°8	10°	755	78	NO		Ciuro.				
»	2 t.	8°12°5	13°1	755	71	SO		Nublado.				

SANTO DE HOY.—San Ignacio y Cecilio.—SANTO DE MAÑANA.—La Purificacion de Ntra. Sra., San Cornelio Centurion y San Eirno. — CUARENTA HORAS.—Iglesia de Santa Basílica. —CORTE DE MARIA.—Nuestra Señora de las Mercedes, privilegiada, ó en la del Pino.

INYECCION SALVAT

El mejor específico para la curacion de toda clase de flujos, así en el hombre como en la mujer.

Véndese: Farmacias de Aguilar, Rambla del Centro, 37; de Montserrat, Rambla, esquina Puerta-ferrisa y de Botta, Platería, 48.

REUMA, HERPES, (brians), VENÉREO.

Si se sospecha que existe en la sangre alguno de estos humores, causa de la mayor parte de enfermedades, depurarla con las *Grajas Universales*, según fórmula del Dr. Salvat.

Este precioso depurativo obra sin irritar ni debilitar las fuerzas, y no hay mal sostenido por algun virus que se resista á tan poderosa medicacion. Frasco, 1 peseta. Depósitos principales: Farmacias de Montserrat, Rambla esquina Puerta-ferrisa; de Aguilar, Rambla del Centro, 37; de Botta, Platería, 48, y de Marqués, Hospital, 108.

3, EL PRINCIPAL, 3.

CASA UNICA EN ESPAÑA.

Ropas hechas y á medida, Nadie marcha sin comprar. Invenible hasta la muerte.—El FEO MALAGUEÑO.

Rincon de San Agustin, En plaza de la Igualdad.

Enfermedades de las VIAS URINARIAS.

VENEREO, SIFILIS, ESTRECHECES, MAL de PIEDRA, CATARRO de la VEJIGA, IMPOTENCIA, etc.

El Dr. Salvat, seis veces premiado en públicas oposiciones por esta Facultad de Medicina, especialista en dichas enfermedades, emplea en la curacion cuantos medios están en uso en las clinicas de París y otras del extranjero. De 11 á 1 y de 6 a 8. Puerta-ferrisa, 11, 1.ª

ESPECTÁCULOS.

TEATRO PRINCIPAL.—32 de abono.—Par.—Estreno de la opereta de Lecocq **La Fronda**.—1 peseta. A las 8 Mañana miércoles, por tarde y noche, el gran baile **Clorinda**, acompañado respectivamente de las operetas **Briganti** y **La Fronda**.

GRAN TEATRO DEL LICEO.—Hoy no hay funcion por tener lugar el 3.º baile de máscara. Mañana, por la noche, 6.ª representacion de la aplaudidísima opera **Mignon**.

En efecte, la data de fundació de *La Vanguardia* (1 de febrer de 1881) no pot considerar-se pas una casualitat: pocs mesos abans que això es produís, un grup de constitucionals encapçalats per Sagasta van decidir abandonar l'ostracisme i participar en el sistema de la Restauració. Cal tenir en compte que aquesta decisió no va ser acceptada per tots els seus membres: polítics com Víctor Balaguer, que pertanyien a l'ala esquerra del partit, van oposar-s'hi frontalment. Els germans Godó, en canvi, van apuntar-se ràpidament a la iniciativa. Des de finals del 1880 corrien rumors que els seguidors de Sagasta, enquadrats ara en una nova organització que es deia Partit Liberal Fusionista, podien ser cridats al poder. Aquests rumors van acabar confirmant-se el 8 de febrer de 1881: per primera vegada, una força política que es presentava com a hereva dels principis del Sexenni era cridada pel monarca amb la tasca de formar govern. Quan això va produir-se, Sagasta comptava amb el suport d'un nou diari que s'havia fundat tan sols set dies abans, i que es presentava com a portaveu de les seves polítiques a Barcelona: *La Vanguardia*. Aquesta funció de portaveu quedaria palesa en el primer editorial del diari, que feia així:

[...] Nuestro programa es preciso y terminante. Durante los últimos años de gobierno conservador, se ha abierto un nuevo y prolongado paréntesis al ejercicio de las libertades públicas [...] En aquel terrible naufragio, en aquel general desconcierto [el Sexenni Democràtic], solo pudieron sobrenadar un partido y un hombre; [...] el partido constitucional, compacto alrededor de su jefe [Sagasta], no se alejaba ni un momento del sitio del combate, no cedía ni un palmo de tierra, sin librar sangrienta batalla, y en seis años de porfiada lucha [els anys que feia que els constitucionals estaven a l'oposició] ha reconquistado todos los dominios de la opinión pública. [...] A aquel jefe seguimos y á este partido pertenecemos. [...] Venimos, pues, al estadio de la prensa á defender los principios del partido [...].²⁹

Aquest editorial aporta, doncs, una primera resposta a la pregunta incòmoda que tantes vegades van fer-li anys després a Gaziell: «La vanguardia, de què?». Del Partit Constitucional de Barcelona. Els liberals de Sagasta estaven a punt de convertir-se en partit de govern per primera vegada en la Restauració, i el diari apareixia com el seu portaveu a la Ciutat Comtal. Tanmateix, quines proves tenim que els Godó estiguessin realment darrere de la fundació del diari? Aquesta és la versió canònica, que s'ha donat sempre per bona. Sorprenentment, però, no hi ha cap evidència empírica que així ho demostrï. Alguns autors, com Joan Torrent i Rafael Tasis, fins i tot han qüestionat aquesta versió i han afirmat que els germans Godó no van fundar *La Vanguardia*, sinó que en realitat pot ser que la compressin l'any 1887.³⁰ Malauradament, l'únic document que podria aclarir de forma definitiva aquesta qüestió tan transcendent —ni més ni menys que l'autoria de la fundació del diari més important de la Catalunya contemporània—, i que és el registre de fundació que calia presentar al Govern Civil, no s'ha conservat.

29. *La Vanguardia*, 1 de febrer de 1881, p. 2.

30. Joan TORRENT i RAFAEL TASIS, *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, vol. I, p. 140.

Afortunadament, existeixen altres fonts que poden ajudar a resoldre el misteri. La primera és un article que va publicar el diari madrileny *La Correspondencia de España* el 13 de novembre de 1880. L'interès d'aquest article rau en el fet que menciona la publicació de *La Vanguardia* tres mesos abans que aquesta es produís. Més concretament, l'article de *La Correspondencia* feia referència a les divisions internes del Partit Constitucional a Barcelona. El líder d'aquesta branca local era Francesc de Paula Rius i Taulet (1833-1899), l'alcalde que ha passat a la història com el gran artífex de l'Exposició Universal del 1888. Menys conegut és, en canvi, el seu protagonisme com a polític durant els anys del Sexenni; de fet, entre el 1871 i el 1872 ja va actuar com a alcalde de Barcelona. Cap d'aquests èxits, però, no va salvar Rius dels maldecaps que li provocarien un petit grup d'opositors dins del seu mateix partit, capitanejats per un home anomenat Pedro Collaso Gil (?-1887). Aquest era un ric terratinent nascut a l'Havana (Cuba), que havia contribuït al finançament de la Revolució Gloriosa del 1868, i que a l'inici dels anys vuitanta maldava per substituir Rius al capdavant dels constitucionals barcelonins. Per assolir aquest objectiu, Collaso va comptar amb el suport incondicional de dos amics íntims: els germans Carlos i Bartomeu Godó. Tots ells serien protagonistes de les baralles internes que caracteritzarien la vida del Partit Constitucional a Barcelona durant la dècada de 1880. És en aquest context que cal situar l'article de *La Correspondencia de España* que acabem de mencionar, i que feia així:

Tan lejos está de reinar entre los constitucionales de Barcelona la armonía política [...] que segun una carta de aquella ciudad, los amigos del Sr. Collaso y Gil piensan fundar un periódico, que se llamará *La Vanguardia*, que estará enfrente de *La Crónica de Cataluña*, que como es sabido representa á la fraccion del señor Rius y Taulet. Dos circunstancias importantes hay que notar en la noticia que antecede; la primera, que la inauguracion de ese periódico —que será en breve, porque ya hay reunidos los fondos necesarios— se verificará con un banquete en el Tívoli, al cual no asistirán ni el Sr. Balaguer ni los amigos del Sr. Rius y Taulet; y segundo, que se encargará de la direccion del citado periódico el diputado por Tarragona D. Pedro Antonio Torres [...].³¹

L'article de *La Correspondencia* predeïa allò que s'acabaria produint tres mesos després: la fundació de *La Vanguardia* com el cavall de batalla amb què el grup de Collaso pretenia enderrocar Rius i Taulet. En aquesta maniobra política, típica de les batalles personalistes que caracteritzaven els partits de notables en aquella època, Bartomeu Godó va assumir la funció de propietari del nou diari. Hi ha diferents proves que així ho demostren. El primer és la necrològica que Josep Roca i Roca va dedicar-li el 1894, i en què se'l presenta explícitament com l'únic fundador (sense que es faci cap referència, en canvi, al seu germà Carlos).³² Una segona prova, encara més reveladora, prové del *Semanario de Igualada*, publicació que apareixia a la ciutat d'origen dels Godó, i segons la qual «[...] *La Vanguardia* es un diario

31. *La Época*, 13 de novembre de 1880, p. 2. Aquest fragment feia referència a la notícia publicada per *La Correspondencia de España*.

32. «Este periódico debe su fundación a Bartolomé Godó. Periódico de lucha en un principio, para defender á un partido [...]». Josep ROCA ROCA, *La Vanguardia*, 28 de gener de 1894, p. 2.

que sale tambien en Barcelona, órgano de D. Bartolomé Godó y que corre á cargo del mismo en la parte del estipendio [...]». La tercera prova apunta en la mateixa direcció, i constata que «[...] Godó para encaramarse un día al poder, fundó *La Vanguardia* en Barcelona, sirviéndose de escritores diversos para llenar sus columnas, [...] para formar atmósfera y presentarse al pueblo grande como Rigoletto».³³

Així, doncs, totes les evidències recollides coincideixen a assenyalar Bartomeu Godó com el propietari de *La Vanguardia*, dins d'una empresa col·lectiva liderada per Pedro Collaso Gil. Per a aquesta facció, la creació d'un diari era una manera de donar visibilitat a la seva disputa personal amb Rius i Taulet, i de qüestionar el rol de *La Crónica de Cataluña* com a portaveu oficial del partit a Barcelona. Tot i que les baralles entre el grup de Collaso i el de Rius i Taulet van allargar-se diversos anys, els Godó no tardarien gaire a recollir els beneficis de la seva iniciativa periodística: l'endemà de fundar-se *La Vanguardia*, Bartomeu era nomenat vicepresident del Cercle Constitucional de Barcelona i, poc després, del Comitè de la Província. El moment culminant d'aquesta carrera ascendent arribaria l'octubre d'aquell mateix any, quan Bartomeu va acabar guanyant —finalment!— les eleccions de diputat al Congrés. Va aconseguir aquell propòsit polític que havia perseguit tan insistentment (i en el qual havia fracassat tant en les eleccions del 1876 com en les del 1880), i no pas per casualitat, poc després d'haver fundat *La Vanguardia*. En la crònica que aquest diari va fer de la victòria electoral, quedaven clars quins serien els objectius que Godó perseguiria al Congrés: «Nos consta que nuestro distinguido amigo está decidido a trabajar por los intereses del distrito que representa y que atenderá con predilección cuanto se relacione con el ferrocarril de aquella ciudad».³⁴

Conclusió

Els manuals d'història de la premsa solen presentar *La Vanguardia* com un dels millors exponents de la premsa independent i comercial a casa nostra, com així ho demostraria el seu gran nombre de vendes i la popularitat que ha assolit entre el públic català. Convé deixar clar, però, que les bases d'aquest èxit no van establir-se fins a l'any 1888, quan Modesto Sánchez Ortiz va pilotar la transformació de *La Vanguardia* des de la seva funció com a portaveu del Partit Constitucional cap a un nou criteri editorial, basat en la independència política i la recerca del benefici econòmic. Convé assenyalar, doncs, els orígens modestíssims del que encara avui dia és el diari més venut a Catalunya. Quan va aparèixer per primer cop als carrers de Barcelona, tan sols venia prop d'un miler d'exemplars i tenia unes característiques de format i de contingut que no presentaven cap tret especial si el comparem amb altres diaris de l'època. De fet, Gaziel apuntaria que, mentre va ser un diari de partit, *La Vanguardia* no va ser mai una empresa econòmica rendible, i va fer perdre sempre diners als seus propietaris.³⁵

33. *Semanario de Igualada*, 26 d'octubre de 1884, p. 1 i 04 d'abril de 1886, p. 1, respectivament.

34. *La Vanguardia*, 19 de setembre de 1881, p. 2.

35. Agustí CALVET, *op. cit.*, p. 29 i p. 63.

Tanmateix, seria un error veure això com un fracàs: el motiu és que els Godó no van entrar al món del periodisme com una vocació personal, ni tampoc per fer-hi diners, sinó per promoure la seva carrera política i els seus interessos privats. En un context en què la política oficial era un assumpte d'un grup social reduït, i el poder es repartia d'acord amb prebendes i xarxes clientelars, la premsa era, per damunt de tot, una arma de combat polític. És en aquest sentit que cal entendre les paraules del *Semanario de Igualada*, citades abans, quan deia que «Godó, para encaramarse un día al poder, fundó *La Vanguardia* en Barcelona, [...] para formar atmósfera y presentarse al pueblo grande como Rigoletto». El seu propòsit no era tant arribar al nombre màxim de lectors possibles, ni tampoc fer beneficis, sinó combatre el lideratge de Rius i Taulet a Barcelona i guanyar-se el favor de Sagasta a Madrid. Totes aquestes ambicions polítiques quedarien reflectides en el nom amb què va batejar-se el diari: «*La Vanguardia*. Organo del Partido Constitucional de la Provincia.» Com a record d'aquella iniciativa, molts anys després, el pobre Gaziol passaria un tràngol cada cop que visitaria una nova cancelleria europea, i els primers ministres el rebrien amb to desconfiat, tot preguntant-li: «La vanguardia, de què?».